

УДК 316.614,5–056.36

ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ В РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ПІДЛІТКІВ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЮ СІМ'Ю

Іваненко А.С., к. психол. н.,
старший викладач кафедри технологій спеціальної та інклюзивної освіти
Донбаський державний педагогічний університет

У статті проаналізовано проблему підготовки підлітків із вадами розумового розвитку до майбутнього сімейного життя. Автором описано роботу з учнями 8–9-х класів спеціальної школи на основі розробленої психокорекційної програми «Моя майбутня сім'я».

Ключові слова: розумово відсталі підлітки, уявлення, майбутня сім'я, соціалізація, психокорекційна програма.

В статье проанализирована проблема подготовки подростков с отклонениями в умственном развитии к будущей семейной жизни. Автором описана работа с учащимися 8–9-х классов специальной школы на основе разработанной психокоррекционной программы «Моя будущая семья».

Ключевые слова: умственно отсталые подростки, представления, будущая семья, социализация, психокоррекционная программа.

Ivanenko A.S. THE FORMATION OF IDEAS ABOUT THE FUTURE FAMILY OF MENTALLY RETARDED TEENAGERS

People with such disabilities are often not seen as full citizens of society. Person-centered planning and approaches are seen as methods of addressing the continued labeling and exclusion of socially devalued people, such as people with disabilities, encouraging a focus on the person as someone with capacities and gifts as well as support needs. The self-advocacy movement promotes the right of self-determination and self-direction by people with intellectual disabilities, which means allowing people with intellectual disabilities to make decisions about their own lives.

Key words: mentally retarded teenagers, conceptions, future family, socialization.

Постановка проблеми. Проблема підготовки розумово відсталих хлопців і дівчат до сімейного життя сьогодні є досить актуальною і потребує своєчасного вирішення. В. Сухомлинський стверджував: «У школі важко навчити якоїсь професії. Їх десятки тисяч, проте <...> всі діти стануть чоловіками і жінками, дружинами і чоловіками, батьками і матерями, і навчити їх цього необхідно» [5]. Створення системи психолого-педагогічних заходів, підвищення обізнаності батьків, педагогів та молоді, забезпечення фахівців необхідною методичною літературою може бути першим кроком у створенні системи сімейного виховання підлітків і молоді з порушеннями психофізичного розвитку в Україні.

Результати різноаспектного аналізу наукової, навчальної й методичної літератури та низки науково-психологічних досліджень засвідчили необхідність створення цілісної системи корекційної роботи з формування уявлень про майбутню сім'ю в розумово відсталих підлітків і підготовки їх до сімейного життя, яка повинна містити такі аспекти, як загальносоціальний, етичний, психологічний, правовий, фізіолого-гігієнічний, педагогічний, естетичний і господарсько-економічний.

Постановка завдання. Мета статті – визначити основні напрями корекційної роботи з формування в розумово відсталих підлітків уявлень про майбутню сім'ю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація розробленої системи корекційної роботи з формування в розумово відсталих підлітків уявлень про майбутню сім'ю в процесі формувального експерименту визначалася ступенем зростання складності пізнавальних і практично-творчих завдань, активності й самостійності учнів, підвищення рівня компетентності фахівців спеціальних загальноосвітніх закладів та батьків щодо змісту, форм і методів системи роботи з підготовки школярів до сімейного життя. Водночас діалектика взаємовідношення відпрацьованих психологічних умов ефективності процесу формування в старшокласників уявлень про майбутню сім'ю така, що їх дотримання здійснювалося в межах кожного блока корекційно-розвивальної роботи. Саме в них сконцентровано успішність психологічного супроводу учнів для формування, розвитку і корекції їхніх уявлень про сімейне життя в їхній інтегративній єдності.

З метою формування в розумово відсталих підлітків уявлень про майбутню сім'ю

нами розроблено психокорекційну програму «Моя майбутня сім'я». Робота відбувалася в процесі спеціально організованих корекційно-розвивальних занять, які проходили із циклічністю один раз на два тижні протягом двох навчальних років і тривали 35 хвилин. За формою організації заняття належать до групових. Заняття проводилися практичним психологом у другій половині дня у вільний від навчання час у кабінеті психологічного розвантаження.

Під час реалізації психокорекційної програми «Моя майбутня сім'я» ми спиралися на особливості інтелектуального розвитку розумово відсталих підлітків, їхні вікові та ґендерні властивості, тому до кожного учня застосовувався індивідуальний підхід. Процес підготовки розумово відсталих підлітків до сімейного життя включав психокорекційну роботу з розвитку психічних процесів, які лежать в основі формування уявлень про майбутню сім'ю – уяви, пам'яті, мислення тощо. До занять із підлітками було впроваджено форми роботи, спрямовані на узагальнення та розширення знань і уявлень про майбутню сім'ю, формування нових понять про сімейне життя, формування чітких образів майбутньої сім'ї та її членів, гармонізацію прикладів сімейного життя із власного досвіду (родини батьків, знайомих, медійного образу), формування уявлень про позитивні та деструктивні приклади сімейного життя.

Психокорекційна програма «Моя майбутня сім'я» має концентричний і системний характер і складається із чотирьох взаємопов'язаних етапів, 1-й та 2-й етапи призначені для учнів 8-х класів, 3-й та 4-й – для учнів 9-х класів.

1-й етап, «Зародження сім'ї», спрямований на розширення в учнів 8-х класів спеціальної школи знань і формування та розвиток уявлень про значення сім'ї як соціального інституту; про духовні та психологічні передумови створення сім'ї; про особливості укладання шлюбу; про права та обов'язки сім'янина; про складники щасливого сімейного життя; про образи майбутніх чоловіка й дружини. Приклад тем занять першої частини «Зародження сім'ї»: «Особливості взаємовідносин між хлопцями і дівчатами»; «Перше кохання»; «Укладання шлюбу»; «Права та обов'язки сім'янина»; «Сім'я починається з тебе»; «Необхідні складники щасливого сімейного життя» та ін.

2-й етап, «Побудова сімейних взаємостосунків», спрямований на розширення в учнів 8-х класів спеціальної школи знань про культуру сімейних взаємовідносин і формування й розвиток уявлень про осо-

бливості міжособистісних контактів у майбутній сім'ї, розподіл сфер лідерства, розв'язання сімейних конфліктів, взаємостосунки між майбутніми чоловіком і дружиною. Приклад тем занять другої частини «Побудова сімейних взаємостосунків»: «Культура сімейних взаємовідносин»; «Хто в сім'ї лідер»; «Взаємостосунки між чоловіком та дружиною»; «Тепло родинного кола»; «Мистецтво спілкування з дітьми»; «Розв'язання сімейних конфліктів» та ін.

3-й етап, «Організація сімейного життя», має на меті розширення в учнів 9-х класів спеціальної школи знань і формування та розвиток уявлень про побудову господарсько-економічних відносин у сім'ї; організацію сімейного побуту та дозвілля; побудову рольової структури в сім'ї; планування сімейного бюджету. Приклад тем занять третьої частини «Організація сімейного життя»: «Організація сімейного життя»; «Організація сімейного дозвілля»; «Господарсько-економічні відносини в сім'ї»; «Організація сімейного побуту»; «Рольова структура сім'ї»; «Планування дитини» та ін.

4-й етап, «Я – майбутній сім'янин», спрямований на розширення в учнів 9-х класів спеціальної школи знань і формування та розвиток уявлень про майбутнє сімейне життя і майбутнє батьківство; побудову міцної сім'ї; гігієну сімейних взаємостосунків. Приклад тем занять четвертої частини «Я – майбутній сім'янин»: «Я – майбутній(я) батько чи мати»; «Я – майбутній господар чи господиня»; «Побудова міцної сім'ї»; «Гігієна сімейних взаємостосунків»; «Таемниці щасливого сімейного життя»; «Я – майбутній сім'янин».

Важливим складником, який впливає на ефективність психологічного супроводу розумово відсталих підлітків у процесі проведення занять із формування в них уявлень про майбутнє сімейне життя, є організація простору. Кімната, в якій планується проведення занять, повинна бути просторою та світлою, не загроможденою зайвими меблями, безпечною для активної діяльності учнів. Серед меблів мають бути стільці для всіх учасників групи та столи. Стільці необхідно розставляти по колу, а столи можуть стояти збоку. Меблі мають відповідати підлітковому віку учасників групи. Необхідне обладнання готується завчасно до кожного заняття, до нього входять: ноутбук, проектор, мультимедійний екран, звукові колонки, класна дошка, магнітна дошка, різнокольорова крейда, магніти, ватман, аркуші формату А4, ручки, олівці, маркери, фарби, пензлики, склянки для води, клейка стрічка й ін.

До кожного заняття психокорекційної програми «Моя майбутня сім'я» включено такі структурні компоненти:

1. Вступна частина. Мета даної частини заняття полягала в тому, щоб ознайомити учасників групи із цілями заняття і налаштувати їх на активну та продуктивну роботу. Заняття починалося із процедури вітання, яку учасники групи вигадали самі та зробили традиційною для подальших зустрічей. Із самого початку заняття ведучий проявляв особисту зацікавленість до кожного учасника групи.

На першому занятті, після вітання ведучий разом з учнями розробив правила поведінки на заняттях, які зобов'язані виконувати всі учасники групи. Ведучий представив перелік правил і запропонував хлопцям і дівчатам висунути власні пропозиції. У процесі голосування були обрані правила, які зафіксували на аркуші паперу. Надалі дані правила проголошувалися на початку занять. Якщо учасник групи їх порушував, його увага зверталася на відповідний плакат, який був розміщений у кабінеті в полі зору всіх учасників.

Серед основних правил були виділені такі: бути ввічливим, не ображати та не ображатися; правило «піднятої руки» (підіймати руку, якщо хочеш висловитися); не перебивати; говорити по темі; бути активним; правило «стоп» (кожен учасник має право не брати участі у вправі або в обговоренні без пояснення причини). Головна вимога до правил – це їхня чіткість, конкретність, зрозумілість для розумово відсталих підлітків. Кількість правил не повинна перевищувати 7–10 пунктів.

Після першого заняття у вступній частині всіх наступних занять ведучий і учні згадували тему минулого заняття та стисло її обговорювали. Далі ведучий ознайомлював учасників групи з темою та цілями сьогоденного заняття.

Також у вступній частині проводилася вправа-розминка, щоб активізувати інтелектуальну та фізичну активність учнів і налаштувати їх на роботу. Вправи були легкими та швидкими, спрямованими на створення позитивного емоційного тла і заохочення всіх учасників. Перед початком проведення ведучий ознайомлював із правилами та завданнями вправи.

На даному етапі були використані вправи з арсеналу наступних груп психотерапевтичних і тренінгових вправ:

– арттерапевтичні вправи (вправи з кольоротерапії, музикотерапії, казкотерапії) – дані вправи спрямовані на поліпшення емоційного стану учасників групи та налаштування їх на активну діяльність;

– ігротерапевтичні вправи – спрямовані на актуалізацію позитивного начала та творчого потенціалу;

– тілесно-орієнтовані вправи – використовувалися для проведення релаксації, саморегуляції, зняття психоемоційної та м'язової напруги;

– психогімнастика – вправи, в яких провідною є фізична активність;

– вправи, спрямовані на активізацію пізнавальних процесів – відчуття, сприйняття, уявлення, мислення, пам'яті й уваги;

– розігрівачі вправи – проводилися у творчо-ігровій формі та налаштовували на активізацію пізнавальної та практично-творчої діяльності;

– психодіагностичні вправи – містили елементи психодіагностики та проводилися з метою діагностики особистісної, емоційної та пізнавальної сфер учасників групи.

Проведення вправ-розминок на початку кожного заняття сприяло активізації пізнавальної сфери розумово відсталих підлітків, налаштовувало їх на спільну діяльність і подальшу активність. Адже, на думку К. Вольфа і А. Хапке, «розминка – це поштовх до спільного навчання та діяльності».

2. Інформаційна частина. Мета теоретичного блока: розширення в розумово відсталих підлітків знань та розвиток і корекція в них понять про сім'ю й її функції, а також формування уявлень про майбутнє сімейне життя шляхом спеціальної організації розумової діяльності, спрямованої на свідоме оволодіння ними операціями аналізу, порівняння, узагальнення, установлення логічних зв'язків, трансферації та ін.

Кожне заняття містило інформативний складник, до якого входили необхідні теоретичні дані відповідно до теми уроку. Теоретичний матеріал мав зрозумілий і доступний характер для розумово відсталих підлітків, водночас був досить змістовним і науково обґрунтованим. Ознайомлення учнів із новим матеріалом про сімейно-шлюбні відносини здійснювалося послідовно та системно, кожна тема логічно доповнювала одна одну. Виклад теоретичних даних доповнювався трансляцією мультимедійних презентацій, переглядом і аналізом уривків із художніх кінофільмів, в яких зображено різні сторони сімейного життя. Під час проведення інформаційної частини були враховані індивідуально-психологічні можливості кожного учасника групи. Обираючи прийоми і форми психологічного впливу на свідомість підлітків, ми намагалися використовувати такі з них, які б сприяли максимальному розвитку перцептивних здібностей особистості, збагачен-

ню палітри емоцій і почуттів, що так само є підвалиною збагачення досвіду переживань учнів навичками «емоційного мислення», розвиває свідомий інтерес до питань організації майбутнього сімейного життя. Виклад теоретичного матеріалу мав дозорований характер, здебільшого акцент робився на практично-творчій роботі.

У процесі реалізації теоретичного блока впроваджено такі форми і методи роботи:

- лекція – усний систематичний і послідовний виклад матеріалу із проблеми;

- дебати – чітко структурований і спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальних тем;

- дискусія – обговорення суперечного питання;

- круглий стіл – обговорення певного питання, під час якого всі учасники висловлюють свої думки, узагальнюють їх та роблять висновки;

- мозковий штурм – оперативний метод вирішення проблеми на основі стимулювання творчої активності. Учасникам пропонується обговорювати різноманітні варіанти рішення та із загального числа запропонованих ідей обрати найраціональніші;

- відеоаналіз – перегляд відеоматеріалу з визначеної проблеми та його обговорення;

- мультимедійна презентація – транслявання на мультимедійному екрані набору слайдів, що супроводжують розповідь промовця.

3. Розминка. Головна мета розминки полягала в знятті напруги та фізичної стомленості. Вправи, які входили в дану частину заняття, нескладні та короткі, фізично активні або, навпаки, заспокійливі. Для реалізації поставлених завдань пріоритетно використовувалися вправи з комплексу методів тілесно-орієнтованої терапії та медитативні техніки.

4. Практична частина. Метою даного етапу заняття було закріплення отриманих знань про сімейне життя та формування диференційованих нормативних уявлень про власне майбутнє сімейне життя, позитивної настанови на шлюб і особистісно-усвідомленої готовності до створення сім'ї в майбутньому. Практична частина проходила у формі активної взаємодії на основі активізації інтелектуальних і емоційно ціннісних компонентів свідомості з урахуванням особистого досвіду школярів та урізноманітнення форм і методів корекційного впливу. Учасники групи мали можливість застосувати набуті знання на практиці. Пріоритетними були завдання,

спрямовані на самостійну практично-творчу роботу з використанням проблемних ситуацій, рольових ігор, що об'єктивно критично зображують різні боки сімейного життя та взаємини статей. Ведучий спрямовував свою роботу за допомогою позитивного підкріплення на формування необхідних патернів поведінки для майбутнього сім'янина, а за допомогою негативного – на вилучення небажаних.

Перед початком кожної вправи ведучий ознайомлював учасників групи із правилами її проведення. Інструкції надавалися чітко, зрозуміло, лаконічно та містили достатню і необхідну інформацію, що впливало на ефективність виконання тренінгових вправ.

У процесі реалізації практичної частини застосовувався комплекс тренінгових (ігрові методи; методи, спрямовані на розвиток соціальної перцепції) та психотерапевтичних методів (техніки гештальттерапії, психодрами, транзактного аналізу, арттерапії).

До ігрових методів, які використовувалися на даному етапі заняття, були включені ситуаційно-рольові, організаційно-діяльнісні та творчі ігри. Суть методу ситуаційно-рольової гри полягає в імпровізованому розігруванні її учасниками заданої проблемної ситуації, під час якої вони виконують ролі персонажів ситуації. Я. Морено підкреслював, що рольова гра переважно виконує педагогічну функцію і має на меті навчання певної рольової поведінки, у нашому разі це – роль сім'янина, ролі чоловіка та дружини, батька та матері. Ситуаційна гра виконує ще й діагностичну функцію. Її основна мета полягає не в тому, щоб навчити адекватній рольовій поведінці, а в оволодінні вміннями знаходити шляхи вирішення складних ситуацій, які можуть виникати в майбутньому сімейному житті. Мета організаційно-діяльнісної гри – вирішення теоретичної чи практичної проблеми, заданої в межах конкретної ситуації, з активізацією мисленневих процесів, рефлексії, навичок комунікації. Творча гра – створюється самими дітьми, ігровий сюжет визначається самими гравцями, відсутня задана програма поведінки, на перший план виступають дії в уявній ситуації та її осмислення. Використання ігрових методів сприяло формуванню більш повних і різнобічних уявлень про майбутню сім'ю в розумово відсталих підлітків, про конструктивні способи вирішення сімейних конфліктів, про особливості взаємовідношень між протилежними статями.

Методи, спрямовані на розвиток соціальної перцепції, впливають на розвиток у розумово відсталих підлітків вмінь узагальнено сприймати, усвідомлювати й

адекватно оцінювати інших людей і самих себе. Метою впровадження даних методів було формування в підлітків узагальнених уявлень про можливі відчуття та переживання чоловіка та дружини в різноманітних сімейних ситуаціях.

У психокорекційну програму «Моя майбутня сім'я» для учнів 8–9-х класів спеціальної школи також було включено техніки різних психотерапевтичних шкіл, теоретичні основи яких кардинально різняться, адже важливим завданням було збагачення програми тренінгу найбільш дієвими практичними методиками, що мають власну психокорекційну цінність у процесі формування уявлень про майбутню сім'ю в розумово відсталих підлітків.

Так, техніки гештальттерапії сприяли створенню умов відмови від старих «застиглих гештальтів», які в майбутньому можуть стати причиною виникнення проблем у сімейних відносинах. Принцип «тут-і-зараз» допомагав підліткам усвідомити наявність деструктивних уявлень про майбутню сім'ю, про особливості взаємостосунків між чоловіком і жінкою та змінити їх на конструктивні. Усвідомлення себе та своїх життєвих обставин і є предметом застосування гештальттерапії до підлітків. Розуміння себе у всій цілісності свого досвіду давало змогу підліткам перебудувати неефективну поведінку і задовольнити актуальну потребу в зростанні.

До процесу підготовки майбутнього сім'янина було залучено техніки психодрами. Терапевтична драматизація сприяла усуненню неадекватних емоційних реакцій і відпрацюванню навичок соціальної перцепції, необхідних для взаємовідносин між протилежними статями та для побудови майбутнього сімейного життя. Впровадження технік психодрами спонукало до пошуку ефективних шляхів вирішення сімейних проблем, з якими можуть зіткнутися підлітки в майбутньому. Діяльність була структурована так, щоб сприяти проясненню і конкретизації проблеми. Робота була спрямована на аналіз нових ролей, альтернативних поведінкових стилів, пошук і апробацію більш конструктивних моделей вирішення запропонованих проблем.

У процесі підготовки учнів 8–9-х класів спеціальної школи до сімейного життя було впроваджено арттерапевтичні техніки, які стимулювали художньо-творчі прояви підлітків. Арттерапія значною мірою орієнтована на використання в корекційній роботі різних видів мистецтва як важливого засобу виховання гармонійної особистості дитини з вадами розумового розвитку. Л. Виготський надавав особливе значення

у формуванні субкультури особистості дитини із проблемами саме засобам мистецтва. У практичній частині занять психокорекційної програми «Моя майбутня сім'я» було використано такі види арттерапії, як ізотерапія, казкотерапія, кольоротерапія, музикотерапія.

5. Рефлексія та підбиття підсумків заняття. Наприкінці кожного заняття підбиравалися підсумки, ведучий і учасники групи робили загальні висновки, ділилися враженнями, розповідали про свій настрій. Хоча розвиток у розумово відсталих підлітків рефлексії характеризується низьким рівнем, експериментатор допомагав учням зазирнути у свій внутрішній світ, щоб краще зрозуміти його. Ведучий ставив підліткам запитання, які допомагали їм висловити свої думки.

Наприкінці зустрічі ведучий робив резюмування всього заняття та ще раз згадував основні питання, які були обговорені. Після чого проводилася процедура прощання, яку учні обрали із запропонованих ведучим (прикладі: гучні оплески один одному; висловлення побажань один одному по колу; одночасно всім учасникам групи сказати: «До побачення!» та ін.).

Висновки із проведеного дослідження. Одним із головних завдань спеціальної психології є забезпечення оптимальної інтеграції в сучасні умови життєдіяльності дітей з особливими освітніми потребами. Одними з компонентів соціальної адаптації осіб даної категорії, зокрема учнів із вадами розумового розвитку, є вивчення питань укладання шлюбу та побудови власної сім'ї. Сьогодні проблемі підготовки розумово відсталих підлітків до майбутнього сімейного життя приділяється недостатня увага, про що свідчать проблеми становлення й розвитку молодого сім'ї розумово відсталих осіб.

Отже, вирішальна відповідальність у розширенні знань дітей і підлітків із вадами розумового розвитку про сім'ю та формуванні, розвитку і корекції їхніх уявлень про власну майбутню сім'ю покладається саме на спеціальну школу. Сьогодні набуває актуальності потреба створення цілісної системи сімейного виховання, яка повинна будуватися на основі комплексної взаємодії батьків і фахівців спеціальних освітніх установ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурнард Ф. Тренінг межличностного взаимодействия. СПб., 2001. 247 с.
2. Вольф К., Хапке А. Учит и руководит. Культура и конфликт. Берлин: OWEN, 2005. 194 с.

3. Мاستюкова Е. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии. М.: Владос, 2004. 398 с.

4. Омарова П. Формирование социальной компетентности у умственно отсталых учащихся подрост-

кового возраста. Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. Санкт-Петербург. 2009. № 112. 328 с.

5. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. К.: Рад. школа, 1978. 263 с.

УДК 159.9

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ІЗ СОРОМ'ЯЗЛИВИМИ ДІТЬМИ З НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Ковтун Р.А., к. психол. н.,
доцент кафедри практичної психології
Класичний приватний університет

У статті проаналізовано основні групи труднощів, які найчастіше спостерігаються в спілкуванні дітей із недорозвитком мовлення. Охарактеризовано сором'язливість дитини як наслідок несформованості соціальної компетентності. Також у статті розкривається сутність корекційної роботи психолога із замкнутою дитиною.

Ключові слова: недорозвиток мовлення, сором'язливість, психокорекційна робота, труднощі спілкування, бар'єри.

В статье проанализированы основные группы проблем, которые чаще всего наблюдаются в общении детей с недоразвитием речи. Охарактеризована застенчивость ребенка как следствие несформированности социальной компетентности. Также в статье раскрывается содержание коррекционной работы психолога с замкнутым ребенком.

Ключевые слова: недоразвитие речи, застенчивость, психокоррекционная работа, трудности общения, барьеры.

Kovtun R.A. SPECIAL ASPECTS OF PSYCHO-CORRECTION WORK WITH SHY CHILDREN WITH SPEECH IMMATURITY

The paper analyses the main types of challenges, which are usually peculiar for communication of children with speech immaturity. Shyness of a child is characterized as a result of unformed social skills competency. The paper also highlights the essence of a psychologist's correction work with a shy child.

Key words: speech immaturity, shyness, psycho-correction work, challenges of communication, barriers.

Постановка проблеми. Потреба в спілкуванні в дитини виникає на першому році життя в результаті безпосереднього емоційного спілкування з матір'ю та з віком набуває ще більш вираженого характеру. Подальший розвиток дитини цілком залежить від того, як реалізується ця потреба, яке місце спілкування в її житті, яке в неї коло спілкування і характер спілкування, яке ставлення в оточення до дитини й у дитини до інших.

На жаль, багато дітей із недорозвитком мовлення складається стикаються із труднощами під час спілкування з дорослими й однолітками, їх не розуміють, з ними не хочуть розмовляти, сміються над ними, уникають їх. Внаслідок цього в таких дітей виникають бар'єри, які заважають встановлювати нормальні міжособистісні контакти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях С. Коноплястої, Л. Кузнецової, І. Мамайчук, В. Петрової, В. Синьова,

В. Тарасун, Л. Фомічової, М. Шеремет та інших науковців комплексне дослідження порушень розвитку стає загальнозначущою проблемою суспільства з огляду на стрімке збільшення дітей із проблемами психофізичного розвитку. Ця проблема актуальна для дошкільників із загальним недорозвитком мовлення, оскільки сьогодні в Україні спостерігається тенденція до зростання кількості дітей із мовленнєвими порушеннями.

Постановка завдання. Метою статті є виділення основних груп труднощів, з якими найчастіше стикаються в спілкуванні діти з недорозвитком мовлення, та сутності психокорекційної роботи з ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можна виділити три групи труднощів, які найчастіше наявні в спілкуванні дітей, це:

– труднощі, які виникли у зв'язку з порушеннями розвитку дитини (наприклад, порушення мовленнєвого розвитку);